

צמאה נפשי לאלוקים

לע"נ הור"ר אליהו בן בת שבע ז"ל

vifc

לאה אירן בת טאוס ז"ל

שיעורים בנושא התפילה א. ב. ג. ד. ה. ו. ז. ח. ט. י. יא. יב. יג. יד. טו. טז. יז. יח. יט. כ.

נתיבות נתיב העבודה פרק ו' עולם

משלימות העבודה הזאת שיהיה מכיר ויודע
 כי הוא יתברך עלתו והעלול מקבל
 מן העלה עד כי נפשו תולה בעלה הוא השם יתברך
 וממנו יתברך חיותו וכל אשר צריך אליו. ולפיכך
 אמרו בפ"ק דברכות (שם י' ע"ב) א"ר יוסי בר
 חנינא משום ר"א בן יעקב אל יעמוד אדם במקום
 גבוה ויתפלל שנאמר ממעמקים קראתך ה' וכתבי
 תפלה לעני כי יעטוף וגו'. ואף על גב שהכתוב
 הזה נאמר על עומק הלב כלומר שישפיל דעתו
 ומחשבתו מלפני השם יתברך, לא עומק המקום
 מכל מקום אי אפשר דבר זה בשום צד כאשר
 יש לאדם גובה מקום שאין לו גובה הדעת גם
 כן. וכמו אם האדם יושב על כסא יש לו קצת
 גבהות. ואף אם יהיה דבר מועט מכל מקום יש
 כאן גבהות. ואף אם הוא או לא לו גבהות הדעת
 מכל מקום האדם צריך שיהיה לו מלפני השם
 יתברך השפלות. ולכך לא יעמוד במקום גבוה
 ויתפלל כי התפלה היא שהאדם הוא העלול והשם
 יתברך הוא העלה והעלה יש לו מעלה וגבהות.
 והעלול הוא תחת העלה. ולכך אין שייך גבהות
 כאן כלל. וזה שמביא רביה עוד דכתיב תפלה
 לעני כי יעטוף וגו'. כי העני הוא השפל והוא
 המקבל ולא שייך אל המקבל מן האתר גבהות
 כי הוא מקבל מן אשר עליו:
 ואמר ר' יוסי בר חנינא משום ר"א בן יעקב
 (שם) המתפלל צריך שיכוין את רגליו
 שנאמר ורגליהן רגל ישרה. ויש לפרש כי זה
 המאמר קבעו אחר המאמר הראשון. וזה כי אמר
 קודם שיכיר האדם שהוא העלול אל השם יתברך
 והאדם מקבל מאתו יתברך ולפיכך ישפיל עצמו
 כמו כל אשר מקבל מן אחר. ובא עתה לומר עוד
 על זה כשם שלא יעמוד במקום גבוה ויתפלל,
 שדבר זה שיהיה מכיר עצמו שאין לו שום דבר
 מעצמו כלל. והרי יש לחשוב אף שהוא מקבל
 יש לו גם כן מעצמו דבר מה. אבל האדם יכיר
 שאין לו דבר מעצמו כלל. ולפיכך אמר צריך
 שיכוין רגליו. כי השוואת הרגלים מורה על ענין
 זה שהאדם בעצמו כאלו אין יכול לפעול דבר, כי
 התחלת הכל הם הרגלים שמוליכים אותו אל
 אשר רצונו שם לעשות מה שירצה. ולכך כתבו
 גם כן שיש לאדם להניח ידיו גם כן כפותים על
 לבו עד שאי אפשר לו לעשות שום פעולה ומעתה
 הכל כפות. הן רגליו שבהם הולך למקום שרוצה
 לעשות דבר. הן ידיו שהם הכלים שבהם פועל
 דבר. לכך ישווה רגליו וידיו כפותים על לבו
 ומעתה יכיר האדם שאין לו דבר מעצמו רק הכל
 מצד עלתו ית' ולא מעצמו דבר כלל. על דרך זה
 כתבו המפרשים מה שצריך שיכוין רגליו שדבר
 זה הוראה לגמרי על שאין לאדם כח כלל אפילו
 התחלת התנועה לעשות דבר. אבל יש לך לדעת
 כי דבר זה שיש לו לכוין רגליו הוא דבר מופלג
 ועומק בסוד העבודה הזאת.

ובירושלמי (ברכות
 פ"א) יש מחלוקת רבי לוי ור' סימון חד אמר
 כמלאכי השרת שנאמר ורגליהם רגל ישרה וחד
 אמר ככהנים. פירוש שהיו הולכים הכהנים כאשר
 עובדים בקרבנות עקב בצד גודל שנאמר ולא
 תעלה במעלות על מזבחי אשר לא תגלה ערותך
 עליו. כבר התבאר כי העבודה הזאת שהאדם הוא
 העלול מקבל מן העלה והעלול הוא נכנס לגמרי
 תחת רשות העלה. ועל זה אמר שצריך שיכוין
 האדם רגליו כי הרגלים הם התפשטות עצמו אשר
 התפשט את עצמו כאלו הוא יוצא מן העלה כאשר
 יש לו התפשטות מה. כי מצד שהוא עלול אין לו
 התפשטות עצמו כלל לחוץ. וחלוק הרגלים הוא
 התפשטות במה. וזה הסרה מן העלה. ולכך החיות
 הנושאת כסא הכבוד רגליהם רגל ישרה כי מפני
 שהם נושאות כסא כבודו אין להם התפשטות
 כלל לסוד מן העלה כי ההתפשטות הוא הסרה
 והסתלקות מן העלה והוא ברשות עצמו. אבל
 כאשר רגליהם רגל ישרה בזה הם תחת רשות
 העלה לגמרי. וזהו בודאי ענין המלאכים שאין
 המלאכים מסולקים כלל בשום צד מן העלה ולפיכך
 רגליהם רגל ישרה לגמרי. ואם היה כאן חלוק
 רגלים היה זה התפשטות במה והיה זה מורה
 על הסתלקות מן העלה. לכך סבר כאשר האדם
 עומד בתפלה דווקא ראוי לו שלא יהא התפשטות
 אל האדם עצמו. ובוהו האדם נמשך אחר העלה
 לגמרי עד שנכנס תחת רשות העלה בתפלתו. ועל
 הידים אין להקפיד רק על הרגלים. כי הרגלים
 הם סוף האדם וכאשר אין לו התפשטות מצד
 הרגלים שהם סוף האדם אין כאן התפשטות כלל
 כי התפשטות הרגלים הוא יוצא מרשות העלה.
 והבן הדברים האלו כי זה הוא פירוש מה שאמר
 ר' יוסי בר חנינא. ולמאן דאמר ככהנים. פירוש
 הכהנים בעבודתם היו הולכים עקב בצד גודל גם
 כן לטעם הזה. כי על ידי התפשטות עצמו של
 אדם נגלה הערוה. כי האדם הוא בעל ערוה כאשר
 יש לו התפשטות עצמו ובוהו בודאי מסתלק מן
 העלה. וצריך אל האדם שיהיה נכנס תחת העלה
 לגמרי בתפלתו כי התפלה הוא במחשבה ובדבור
 ואינו על ידי מעשה הגוף. אבל מכל מקום התפלה
 הוא לאדם שהוא בעל גוף. ופליגי בזה כי למאן
 דאמר כמלאכי השרת סבר כי מאחר שהתפלה
 היא לדבור השכלי שאין בו גוף. ראוי שיהיה
 האדם בתפלתו דומה למלאכים שנאמר בהם
 רגליהם רגל ישרה. כי המלאכים בודאי נכנסין
 תחת רשות העלה לגמרי עד כי רגליהם רגל ישרה.
 כי השוואת רגלים הוא כניסה לגמרי תחת רשות
 העלה כאשר אין כאן התפשטות עצמו. ולמאן
 דאמר ככהנים אף כי התפלה היא בדבור ובמחשבה
 מכל מקום הוא לאדם. והאדם אי אפשר שיכנס
 תחת העלה לגמרי כי אין זה מענין הגוף והגשם
 כאשר אין האדם שכלי רק גשמי שיהיה לגמרי
 תחת רשות העלה. כי הגשם נבדל מן העלה
 ולכך יש לו להיות דומה אל הכהנים שהיו הולכים
 עקב בצד גודל ולא היה כאן התפשטות עד שיהיה
 נמצא חלוק ערוה אשר הוא מצד הגוף. ויש לך
 להבין ענין זה מחלוקת החכמים.

גם יש
 לפרש כי הרגלים הם מורים על הפחיתות כאשר
 ידוע מן הרגלים שהם בשפלות האדם. ולפיכך
 במקום קדושה צריך להסיר המגנעל שהוא על
 רגל ומפני שאין במלאכים הפחיתות שהוא אצל
 האדם ולכך אמר ורגליהם רגל ישרה שאין להם
 התפשטות הרגלים. כי כאשר אין התפשטות
 לרגלים אין כאן פחיתות כי אז הם נכנסים תחת
 שאר האברים כמו הראש. אבל בהתפשטות הרגלים
 חוצה יש כאן פחיתות עצמה. ולכך האדם בתפלתו
 שבא להתיתו עם השם יתברך יש לו גם כן לכוין
 רגליו זה אצל זה מבלי התפשטות הפחיתות כלל
 כמו שהוא במלאכים. ולמאן דאמר ככהנים כי
 בודאי יש לסלק התפשטות הפחיתות הזה שאם לא
 כן לא היה כאן הדביקות הראוי שיהיה בתפלה.
 אבל אין האדם במדרגת המלאכים שהוא בעל גוף
 חמרי ואי אפשר שישלך לגמרי רק שלא יתפשט
 פחיתות לגמרי עד שנגלה ערותו. ודבר זה ראוי
 לסלק בודאי. ופליגי בתפלה כאשר התפלה אינו
 רק הדבור אם יש לדמות למלאכים המופשטים
 מן הגוף או לכהנים שהיה עבודתם על ידי גוף
 וקיימא לן כמאן דאמר כמלאכי שרת ופירוש
 ראשון עיקר:
 ובפרק מצות חליצה (יבמות ק"ה ע"ב) ר' חייא
 ור' בר רבי הו יתבי פתח חד מנייהו
 ואמר המתפלל צריך שיתן את עיניו למטה שנאמר
 והיה עיני ולבי שם כל הימים וחד אמר המתפלל
 צריך שיכוין לבו למעלה שנאמר נשא לבבינו אל
 כפים אל אל בשמים אזהכי אתא רבי ישמעאל
 ברי יוסי לגבייהו אמר להו במאי עסקיתו אמרו
 ליה בתפלה אמר להו כך אמר אבא המתפלל צריך
 שיתן עיניו למטה ולבו למעלה כדי שיתקיימו
 שני מקראות הללו. ובאיור זה כדכתיב והיו עיני
 ולבי שם כל הימים. יש לאדם לחשוב עצמו כאלו
 הוא לפני השם יתברך ועקב שהוא עומד לפני
 רבו. ואידך סבירא ליה שיש לו לכוון לבו למעלה
 אל השם יתברך וכאלו הוא משתוקק ומתאוה אל
 השם יתברך ולפיכך יכוין לבו למעלה. ומתוך
 שיקיים שניהם שיתן עיניו למטה ולבו למעלה. כי
 התפלה מה שהאדם הוא העלול וצריך אל עלתו.
 וידוע כי מצד שהוא עלול יש להיות עיניו למטה
 וכמו העבד שהוא עומד לפני רבו שעיניו למטה.
 אמנם מפני שהאדם נתלה בעלה צריך שיהיה לבו
 למעלה אל העלה לכך יהיה לבו למעלה כלל
 הדבר מה שעיניו למטה בשביל כך יש עליו משפט
 העלול שהוא עומד ביראה לפני עלתו. רק מפני
 כי העלול נתלה בעלה לכך העלול נושא לבו אל
 עלתו שכל אחד נושא לבו אל מי שהוא צריך
 אליו והוא צריך אל השם יתברך בתפלתו.
 וזה מבואר:

ותגיה, לא יעמוד אדם לא על גבי כסא ולא על גבי שרפרף ולא במקום גבוה ויתפלל, אלא במקום נמוך ויתפלל, לפי שאין גבוהות לפני המקום, שנאמר "ממעמקים קראתך ה'" וכתוב (שם קב) "תפלה לעני כי יעטוף". ואמר רבי יוסי בר' חנינא משום רבבי, המתפלל צריך שיכוון את רגליו, שנאמר (יחזקאל א) "ורגליהם רגל ישרה". (אמר רבי יצחק אמר רבי יוחנן) ואמר רבי יוסי בר' חנינא משום רבי אליעזר בן יעקב, מאי דכתיב (ויקרא יט) "לא תאכלו על הדם", לא תאכלו קודם שתתפללו על דמכם. (א"ד) אמר רבי יצחק אמר רבי יוחנן אמר רבי יוסי ברבי חנינא משום רבי אליעזר בן יעקב, כל האוכל ושותה ואח"כ מתפלל עליו הכתוב אומר (מ"א ד) "ואותי השלכת אחרי גוך", אל תקרי "גוך" אלא גאיך, אמר הקב"ה, לאחר שנתגאה זה קבל עליו מלכות שמים.

וכן כ"ג

קנב. המתפלל צריך שיכוין רגליו, שנאמר ורגליהם רגל ישרה. הרגלים משמשות פעולת ההליכה ופעולת העמידה. לפעולת ההליכה עיקר שימושן הוא במה שהן נפרדות, בפעולת העמידה עיקר שימושן הוא במה שהן מתאחדות. במהלך שלמות האדם יש הליכה, להוסיף לקנות שכליות ופעולות מדותיות. יש עמידה, היינו שהדברים שקנה יהי קנינם חזק בנפשו, לא יפסידם איזה שינוי וניסיון במצבו. והו"ו מי יעלה בהר ד' ומי יקום במקום קדשו¹, שישאר במעלתו. והתורה מיוחדת היא להוסיף שלמות ומצלה, ע"כ נקראת דרך, ומאן דלא יוסיף כ"ל. והתפילה מרשמת את המעלות הקניורות שיהיו קבועות וקיימות. ובה האדם מתרמה לפי יכולתו לשכלים העליונים, שקניו שלמותם חזקים במציאותם, בהיות ג"כ עיקר תעודתם לעמוד בשלימותם ולא להוסיף עליו. ע"כ מחיחסות רגליהם, לכוון האחדות שבהם, רגל ישרה. ומורה ג"כ על מעמד טבעי לא בחייד, כענין התנועה הטבעית שאין בה עקום ולא עיוות, כד הרמב"ם במו"ג². ובה ג"כ נכללת השתדלות האדם בחפילה שתהיינה מעלותיו קנייות אצלו ומוטבעות.

עין אי"ב גיטות ח"א - ע"ג 61

קנב. 1. ח"א פ"ח. 2. משלי כו ה. קנב. 1. הדלים כו ג. 2. אבות פ"א מ"ג. 3. ח"ג פ"ב

ג. גאון אמר לאנאן אכס היגיון?

קנב. כל האוכל ושותה ואח"כ מתפלל, עליו הכ"א ואותי השלכת אחר גוך כו, אחר שנתגאה זה קבל עליו מלכות שמים, יסוד הגאווה הוא, שיסור האדם לבבו מלדעת שאין טובו בידו כ"א כל שלמותו האפשרית הכל מיד ד' לו, ע"כ לא יתגאה במה שאינו שלו. ההרגשה החושית לא תוכל לצייר זאת, כי לא ירגיש החוש חוץ מהמרגיש מאומה, ע"כ הנמשך אחר החושים יקשר בגאווה לאמר שידו הושיעה לו. ותכלית התפילה היא להשריש בלב לדעת שכל טובינו מיד השי"ת הוא לנו, ע"כ ראוי שתהיי ההמשכה של מרת העונה קודם האכילה, שהיא הכרח ממשכת מרת הגאווה בעורונה.

ע"ג - ע"ג - ע"ג 62

קנב. אל יעמוד אדם במקום גבוה ויתפלל אלא במקום נמוך ויתפלל, שנאמר ממעמקים קראתך ד'. לכו ההערה הפשוטה, של שכוון רוח גאות האדם הראוי לתפילה, יש בזה הערה נגד הדמיון הכא מציון הכתוב של הגשמה, שידע האדם שאין חילוק בקרבנו לאלקים בין אם יהי במרומי השמים או בתחתית ארץ, כדברי הרמב"ם במו"ג¹. ועיקר קרבת אלהים תלויה רק ע"פ הכרתו ודיעתו עם קנין המעלות הטובות שהן דרכי השם ית'. עוד יש מקום גבוה ומקום נמוך גם כרגשות הנפש ורוממות הדעת. יש מעלה גבוהה, שלפעמים האדם מרגיש נוצם ד', ומתגברת עליו רגשות הדר כבוד עליון עם ידיעתו ברוממותו כפי השגתו, עד שאינו חפץ בשום ענין כ"א להיות מחענן על ד' וכל הצרכים אינם תופסים אצלו מקום כלל. ובשעה רוממת כזאת איננו מרגיש איך שהדברים המעיקים הם בכל אופן מונעים אל השלמות, כי לא ההרגשה הרוממה לבדה מספקת לשלמות, כ"א צריך להשיג ג"כ האמצעים כולם לגדל ולרומם את השלמות הפרטית והכללית. ע"כ לצורך תפילה יעמוד במקום נמוך ברגשותיו, עד שירגיש את החסר, וישפך שיהו לד' שיעורו, ועיזו יוכל באמת להתרומם, כי ישכיל שזהו חפץ ד' ותכלית ההתעבה, שתהיי נפש האדם מרגשת את החסר לה ובעטוף עליו נפשו, את ד' יזכר ויכיר כי ממנו טובו. עכ"פ למדנו שיכוון האדם רגשותיו באופן המקביל אל עבודתו שעליו לעסוק בשעה הראויה לכך. ומעמקים יורו על שני ענינים בצירום: על שפלות המצב בניגוד לרוממות, ועל עומק הרצת בניגוד לשטחיות ההבנה, כאמור: "מים עמוקים עצה בלב איש"². כי ההרגשה הזאת, שישפיל האדם עצמו לעומת המעלה העליונה, שעמה אין הרגש של שום חסרון כלל, שאינה ראויה למצב עת התפילה, עמה יחד נלוה עומק הדעת להבין שתכלית הרגש הגבוה אינו נגמר, כיון שסוף כל סוף החסרונות ישנם במציאות, והאדם בפרטו, ומכש"כ בכלל, סובל מהם הרבה. ע"כ צריך שתהיי דעתו עמוקה, יותר מההרגש המרומם הגורם לשכחו כל חסרון. ואמר "ממעמקים קראתך ד'", ותפילה לעני כי יעטוף, שידע עניו וצרת נפשו, וכי רק לד' יח' ענינו נשואות, שיהמכהו וימלא את כל מחסוריו הגשמיים והרוחניים.

ע"ג - אי"ב גיטות ח"א ע"ג 61